

Sygn. akt: III AUa 638/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 października 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Iwona Szybka

Sędziowie: SSA Maria Padarewska - Hajn (spr.)

SSO del. Joanna Kasicka

Protokolant: st. sekr. sądowy Joanna Sztuka

po rozpoznaniu w dniu 7 października 2014 r. w Łodzi

sprawy **M. S.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.**

o emeryturę,

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 2 sierpnia 2012 r., sygn. akt: VIII U 1587/12,

1. oddala apelację;

2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. na rzecz M. S. kwotę 270 (dwieście siedemdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu.

III AUa 638/14

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 20 marca 2012 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. odmówił M. S. prawa do emerytury na podstawie art. 184 w zw. z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153 poz. 1227 ze zm.) oraz przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8 poz. 43), z uwagi na brak wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

W odwołaniu od powyższej decyzji M. S. wniósł o jej zmianę i przyznanie prawa do wcześniejszej emerytury, podnosząc, iż spełnia przesłankę wymaganego stażu pracy w szczególnych warunkach..

Wyrokiem z dnia 2 sierpnia 2012 r. Sąd Okręgowy w Łodzi zmienił decyzję i przyznał M. S. prawo do emerytury poczynając od dnia 5 marca 2012 r.

Sąd ten ustalił, że M. S. ur. (...), w dniu 28 lutego 2012 r. złożył wniosek o emeryturę. Udokumentował 25 lat, 11 miesięcy i 28 dni ogólnego stażu pracy. Organ rentowy uznał wnioskodawcy do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach okres 6 lat, 4 miesięcy i jednego dnia na stanowiskach: mistrza w okresie od 1 maja 1978 r. do 31 lipca

1978 r., starszego mistrza w okresie od 1 sierpnia 1979 r. do 15 maja 1980 r., chemika w okresie od 11 marca 1981 r. do 31 sierpnia 1982 r. oraz aparatowego w okresie od 1 września 1982 r. do 17 czerwca 1985 r.

M. S. był zatrudniony w Zakładach (...) w Z. od 2 stycznia 1978 r. na stanowisku stażysty i do 30 kwietnia 1978 r. oraz od 16 maja 1980 r. do 28 lutego 1981 r. na stanowiskach mistrza, starszego mistrza, zastępcy kierownika wydziału kwasu siarkowego, p.o. kierownika wydziału. Sprawował nadzór nad produkcją na wydziale kwasu siarkowego i oleum, która to praca odbywała się w oparach siarki, gazów SO₂ i SO₃ odbywała się w wysoce szkodliwych i niebezpiecznych dla zdrowia warunkach. Wnioskodawca zawsze pracował w ubraniu roboczym wełnianym, kwasoodpornym, cały czas przebywał na produkcji.

Następnie był zatrudniony w Spółdzielni Pracy (...) w R. w okresie od 18 marca 1991 r. do 31 grudnia 1993 r. na stanowisku specjalisty ds. utrzymania ruchu oraz od 1 stycznia 1994 r. do 31 grudnia 1998 r. na stanowisku kierownika zakładu. Jako specjalista d.s. utrzymania ruchu wnioskodawca wykonywał osobiście prace przy produkcjach pilotażowych oraz mało tonażowych – okresowych. Pracował w styczności ze związkami chemicznymi takimi jak: aldehyd mrówkowy, kwas solny, amoniak, styren, nitro, metan azotan sodu, ług sodowy. Niezależnie od tych prac nadzorował brygady remontowo – montażowe.

Jako kierownik zakładu wnioskodawca sprawował nadzór inżynieryjno – techniczny nad całością produkcji oraz jej utrzymaniem. Prowadził i nadzorował produkcję, nadzorował prace na poszczególnych wydziałach i halach produkcyjnych, na halach, uczestniczył w pracach produkcyjnych, do jego obowiązków należało także utrzymanie ruchu na produkcji. Zajmował pomieszczenie o bardzo małej powierzchni, razem z kolegą, jadł tam tylko posiłki. Sporządzanie raportów produkcyjnych należało do referentki, a wnioskodawca jedynie podpisywał stosowne dokumenty.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji uznał odwołanie za zasadne. W ocenie Sądu Okręgowego, zgromadzony w sprawie materiał dowodowy w postaci świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach, świadectw pracy, akt osobowych wnioskodawcy oraz zeznań świadków i wnioskodawcy, pozwalają na stwierdzenie, że M. S. w spornych okresach czasu stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace polegające na kontroli międzyoperacyjnej, kontroli jakości produkcji i usług oraz dozoru inżynieryjno – technicznego (wykaz A dział XIV poz. 24 – prace kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno – techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie). Sąd wskazał m.in., że ubezpieczony był wówczas zatrudniony na stanowiskach: stażysty, mistrza, starszego mistrza zastępcy kierownika wydziału kwasu siarkowego, p.o. kierownika wydziału, a w SPCh (...) na stanowisku specjalisty ds. utrzymania ruchu i następnie kierownika zakładu. Sprawował nadzór nad produkcją, cały czas przebywał na produkcji. Praca na wydziale kwasu siarkowego i oleum odbywała się w wysoce szkodliwych i niebezpiecznych dla zdrowia warunkach, bez względu na zajmowane stanowisko. Jako specjalista d.s. utrzymania ruchu wnioskodawca wykonywał osobiście prace przy produkcjach pilotażowych oraz mało tonażowych – okresowych. Jako kierownik zakładu prowadził i nadzorował produkcję, sprawował pieczę nad pracami, nadzorował prace na poszczególnych wydziałach i halach produkcyjnych, pracował na halach, pracach produkcyjnych, do jego obowiązków należało także utrzymanie ruchu, sporządzanie raportów produkcyjnych należało do sekretarki – referentki, a wnioskodawca jedynie podpisywał stosowne dokumenty.

Na skutek apelacji organu rentowego od powyższego wyroku Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z dnia 20 maja 2013 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 2 sierpnia 2012 r. i oddalił odwołanie M. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. z dnia 20 marca 2012 r. odmawiającej prawa do emerytury w wieku obniżonym z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd drugiej instancji wskazał, powołując się na treść art. 184 i art. 32 ustawy emerytalnej oraz przepisów rozporządzenia, iż wnioskodawca nie spełnia przesłanki wymaganego stażu pracy w szczególnych warunkach. Sąd uznał iż na etapie postępowania apelacyjnego sporne między stronami było jedynie to czy ubezpieczony, zajmując w okresie od 1 stycznia 1994 r. do 31 grudnia 1998 r. stanowisko kierownika zakładu pracy w Spółdzielni Pracy

(...) w R., wykonywał pracę w warunkach szczególnych, wymienioną w wykazie A dziale XIV pod pozycją 24, określoną jako kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno – techniczny na oddziałach i wydziałach, na których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. W ocenie Sądu odwoławczego, stanowisko Sądu Okręgowego, że pracę odwołującego się tak można zakwalifikować, jest nieprawidłowe. Czynnościami ogólnie pojętej kontroli oraz dozoru inżynieryjno – technicznego w rozumieniu wskazanych przepisów są bowiem takie tylko czynności, które wykonywane są w warunkach bezpośrednio narażających na szkodliwe dla zdrowia czynniki, a więc polegające na bezpośrednim dozorze i bezpośredniej kontroli procesu pracy na stanowiskach pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Tymczasem wnioskodawca kierował produkcją, nadzorował pracę na poszczególnych wydziałach, halach produkcyjnych. Pracownicy zgrupowani byli w brygadach, nad którymi bezpośrednio kierownictwo sprawowali mistrzowie, a nad nimi dopiero ubezpieczony. Odwołującemu się podlegali wszyscy pracownicy zakładu. Wnioskodawca obchodził cały zakład, nadzorował produkcję, spoczywały na nim także obowiązki administracyjne, prowadzenie dokumentacji, wykazów. Z tego wynika, że ubezpieczony zajmował się nie tylko bezpośrednim nadzorem nad pracownikami pracującymi w warunkach szczególnych. Spoczywały na nim także „i w niemałym zakresie obowiązki ogólnie – zarządzające, administracyjno – biurowe”. Zdaniem Sądu drugiej instancji, takie okoliczności, że wnioskodawca „utrzymywał ruch na produkcji”, nadzorował ją, fakt, że jako kierownikowi podlegali mu wszyscy pracownicy w zakładzie, to, że pomiędzy nim a szeregowymi pracownikami znajdowali się jeszcze brygadziści, wreszcie korzystanie z pracy osób przy zadaniach biurowych wskazujące na znaczną ilość obowiązków administracyjnych, świadczą o pośrednim charakterze nadzoru, będącego właściwie zarządzaniem całym zakładem, co nie mieści się w pojęciu, „jakiego ustawodawca użył w dziale XIV, poz. 24”. Sąd Apelacyjny podniósł też, że nie wszyscy nadzorowani przez odwołującego się pracownicy świadczyli pracę w szczególnych warunkach, a „rozporządzenie mówi o konieczności sprawowania kontroli, nadzoru na oddziałach i wydziałach, na których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. I choć nadzór nad tymi jednostkami nie zajmował większości czasu, jaki poświęcał ubezpieczony, to jednak sprawiał, że kontrola w przypadku wydziałów bezpośrednio zajmujących się pracą nad środkami chemicznymi nie była wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy”. Biorąc to pod uwagę, Sąd odwoławczy przyjął brak możliwości uznania pracy wykonywanej przez ubezpieczonego w okresie od 1 stycznia 1994 r. do 31 grudnia 1998 r. na stanowisku kierownika zakładu pracy za wykonywaną w warunkach szczególnych, co przesądziło o konieczności oddalenia jego odwołania od decyzji organu rentowego, albowiem pozostały okres pracy w warunkach szczególnych nie sięgał wymaganych przez przepisy 15 lat.

W skardze kasacyjnej ubezpieczony zarzucił:

1. naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez niedostateczne uzasadnienie motywów rozstrzygnięcia zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego na tle dokonanej przez Sąd drugiej instancji oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego i wykładni postanowień § 2 ust. 1 rozporządzenia oraz pkt 24 działu XIV wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia;

2. naruszenie art. 184 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 2,3 i 4 oraz art. 27 ust. 1 ustawy emerytalnej w związku z § 2 ust. 1, § 3 i § 4 ust. 1 rozporządzenia oraz w związku z pkt 24 działu XIV wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia, przez:

– przyjęcie, że wykonywanie przez wnioskodawcę prac administracyjno – biurowych, prowadzenie dokumentacji i wykazów, nawet w niewielkim wymiarze, sprawowanie nadzoru pośredniego (za pośrednictwem brygadzystów i mistrzów) obok nadzoru bezpośredniego, przebywanie nawet w niewielkim zakresie czasu w pomieszczeniu biurowym oraz sprawowanie nadzoru także nad pracownikami, którzy nie świadczyli pracy w szczególnych warunkach, wykluczają możliwość przyjęcia, że ubezpieczony pracował w warunkach szczególnych stale i w pełnym wymiarze czasu pracy,

– odmowę zakwalifikowania spornego okresu zatrudnienia od 1 stycznia 1994 r. do 31 grudnia 1998 r. jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, w sytuacji, gdy: przesłanka wykonywania pracy w szczególnych warunkach „stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy” (§ 2 ust. 1

rozporządzenia w związku z pkt 24 działu XIV wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia) spełniona jest także wówczas, gdy: 1. osoba wykonująca dozór inżynieryjno – techniczny nie przebywa stale na stanowiskach, gdzie jest wykonywana praca w warunkach szczególnych, a w zakresie jej obowiązków przewidziane jest sporządzanie dokumentacji, planów organizacyjnych i wykonywanie innych czynności; 2. osoba wykonująca dozór inżynieryjno – techniczny wykonuje go zarówno bezpośrednio, czyli osobiście, a także pośrednio, czyli przez podległych jej służbowo pracowników (brygadzystów, mistrzów); 3. objęcie nadzorem lub kontrolą także innych niż wymienione w wykazie prac i pracowników nie wyłącza zakwalifikowania samego nadzoru lub kontroli jako pracy w szczególnych warunkach, jeżeli te inne (podlegające dozorowi lub kontroli) prace nie są na danym oddziale lub wydziale podstawowe.

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Wyrokiem z dnia 4 kwietnia 2014 r. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy stwierdził, że skarga kasacyjna ma usprawiedliwione podstawy. Zawarty w przepisach przejściowych ustawy emerytalnej art. 184 dotyczy tych ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy w dniu wejścia ustawy w życie (1 stycznia 1999 r.) osiągnęli:

okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat – dla kobiet i 65 lat – dla mężczyzn oraz okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 (co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn).

Takim ubezpieczonym przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32 ustawy pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa oraz rozwiązania stosunku pracy – w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem (w stanie prawnym obowiązującym przed 1 stycznia 2013 r.). Za dotychczasowe przepisy należy uważać przepisy rozporządzenia, do którego załącznik stanowi wykaz A, który w dziale XIV poz. 24 wymienia kontrolę międzyoperacyjną, kontrolę jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno – techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie.

Nie budzi wątpliwości w świetle ustaleń faktycznych, że w spornym okresie ubezpieczony zajmował stanowisko kierownika zakładu Spółdzielni Pracy (...), w której jako podstawowe wykonywane były prace w szczególnych warunkach wymienione w dziale IV załącznika do rozporządzenia. Według ustaleń poczynionych w sprawie przez Sąd pierwszej instancji, skarżący w tym okresie „prowadził i nadzorował produkcję, sprawował pieczę na pracami, nadzorował prace na poszczególnych wydziałach i halach produkcyjnych, pracował na halach, uczestniczył w pracach produkcyjnych, do jego obowiązków należało także utrzymanie ruchu na produkcji”. Tego rodzaju czynnościom trudno odmówić charakteru dozoru inżynieryjno – technicznego nad pracami wykonywanymi przez pracowników spółdzielni. Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, nie ma przy tym rozstrzygającego znaczenia, w jakim zakresie wnioskodawca wykonywał dozór inżynieryjno – techniczny bezpośrednio, czyli osobiście lub pośrednio, czyli przez podległych mu służbowo pracowników (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2009 r., I UK 201/08, LEX nr 738338). Przy ocenie, czy dozór stanowi pracę w szczególnych warunkach, łącznikiem jest bowiem narażenie ubezpieczonego na czynniki istniejące na stanowiskach pracy podwładnych zatrudnianych w szczególnych warunkach, a z tego punktu widzenia nie jest istotne, czy nadzór dotyczył pracy wykonywanej przez pracowników podległych mistrzom, bądź brygadzystom, czy też czynności tych ostatnio wymienionych pracowników, skoro przełożeni pracowali w takich samych warunkach jak ich podwładni. Sprawowanie w ramach zakresu czynności dozoru również nad pracami nie wymienionymi w wykazie A także nie wyłącza zakwalifikowania tego dozoru jako pracy w szczególnych warunkach. Z brzmienia pkt 24, działu XIV, wykazu A wynika bowiem, że warunkiem zakwalifikowania określonego w nim dozoru i kontroli jako pracy wykonywanej w warunkach szczególnych jest to, aby na oddziałach i

wydziałach, na których czynności te są wykonywane, jako podstawowe były wykonywane prace wymienione w wykazie A. Jeżeli zatem pracownik wykonuje bezpośrednio czynności dozoru stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, to objęcie tym dozorem także innych prac wykonywanych na tych oddziałach i wydziałach, a nie wymienionych w wykazie A, nie pozbawia czynności dozoru inżynieryjno – technicznego charakteru pracy w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2007 r., I UK 111/07, LEX nr 375689).

Z tych względów zdaniem Sądu Najwyższego za usprawiedliwione należało uznać zarzuty naruszenia art. 184 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 2, 3 i 4 oraz art. 27 ust. 1 ustawy emerytalnej w związku z § 2 ust. 1, § 3 i § 4 ust. 1 rozporządzenia oraz w związku z pkt 24 działu XIV wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia, przez błędną ich wykładnię polegającą na przyjęciu, że sprawowanie nadzoru pośredniego (za pośrednictwem brygadzystów i mistrzów) obok nadzoru bezpośredniego oraz sprawowanie nadzoru także nad pracownikami, którzy nie świadczyli pracy w szczególnych warunkach, wykluczają możliwość przyjęcia, że ubezpieczony pracował w warunkach szczególnych stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

W judykaturze Sądu Najwyższego podkreśla się jednolicie, że jeśli czynności wykonywane są stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na stanowisku pracy związanym z określoną w pkt 24, działu XIV, wykazu A rozporządzenia kontrolą lub dozorem inżynieryjno – technicznym, to okres wykonywania tej pracy jest okresem pracy uzasadniającym prawo do świadczeń na zasadach przewidzianych w rozporządzeniu, niezależnie od tego, ile czasu pracownik poświęca na dozór pracowników, a ile na inne czynności ściśle związane ze sprawowanym dozorem i stanowiące jego integralną część, takie jak sporządzanie związanej z nim dokumentacji. Nie ma bowiem żadnych podstaw do wyłączenia takiego rodzaju czynności administracyjno – biurowych z czynności polegających na sprawowaniu dozoru i traktowania ich odrębnie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX nr 375653; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09, LEX nr 509022; z dnia 30 stycznia 2008 r., I UK 195/07, OSNP 2009 nr 7–8, poz. 105; z dnia 11 marca 2009 r., II UK 243/08, LEX nr 550990).

W rozpoznawanej sprawie Sąd drugiej instancji przyjął, że skarżący nie mógł wykonywać stale i w pełnym wymiarze czasu pracy polegającej na dozorczo inżynieryjno – technicznym, albowiem spoczywały na nim także inne obowiązki, a to: „w nie małym zakresie obowiązki ogólnie – zarządzające, administracyjno – biurowe”, „rozliczne obowiązki dokumentacyjne”, a „konieczność przeczytania i podpisania licznych zapewne dokumentów zajmowała dużą część czasu, którą wnioskodawca spędzał w pomieszczeniu biurowym”. Nie wiadomo przy tym, jakie inne obowiązki zostały uznane przez ten Sąd za wyłączające uznanie pracy ubezpieczonego za pracę w rozumieniu pkt 24 działu XIV wykazu A do rozporządzenia z 1983 r. W szczególności nie można wykluczyć, że obowiązki te były ściśle związane ze sprawowaniem dozoru, i tym samym mogły być, zgodnie z przedstawioną powyżej wykładnią, przez skarżącego wykonywane bez pozbawienia jego pracy charakteru pracy w szczególnych warunkach, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę nie zakwestionowane wprost przez Sąd odwoławczy ustalenia Sądu Okręgowego, z których wynika, że odwołujący się „sprawował nadzór inżynieryjno – techniczny nad całością produkcji oraz jej utrzymaniem. Prowadził i nadzorował produkcję, sprawował pieczę nad pracami, nadzorował prace na poszczególnych wydziałach i halach produkcyjnych, pracował na halach, uczestniczył w pracach produkcyjnych, do jego obowiązków należało także utrzymanie ruchu na produkcji, zajmował pomieszczenie o bardzo małej powierzchni, razem ze swoim kolegą jadł tam tylko posiłki. Sporządzanie raportów produkcyjnych należało do sekretarki – referentki, a wnioskodawca jedynie podpisywał stosowne dokumenty”.

Z tego względu trafny okazał się zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. W utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. może mieć wpływ na rozstrzygnięcie (a więc stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej) w tych wyjątkowych sytuacjach, w których treść uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji uniemożliwia dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia (por. wyrok z dnia 20 lutego 2003 r. I CKN 65/01, LEX nr 78271; wyrok z dnia 18 marca 2003 r. IV CKN 1862/00, LEX nr 109420). Niezachowanie wymagań konstrukcyjnych uzasadnienia może też uzasadniać kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przez jego zastosowanie do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego (por. wyrok z dnia 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003 nr 15, poz. 352). Dokonanie prawnej

kwalifikacji stanu faktycznego jest bowiem niemożliwe, gdy nie zostały poczynione ustalenia faktyczne pozwalające na ocenę możliwości jego zastosowania (por. wyrok z dnia 29 listopada 2002 r., CKN 1532/00, LEX nr 78323), a o prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wówczas, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalają na ocenę tego zastosowania; brak stosownych ustaleń uzasadnia zatem zarzut skargi naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (postanowienie z dnia 11 marca 2003 r., CKN 1825/00, Biuletyn SN–Izba Cywilna 2003 nr 12, s. 46).

W związku z tym należy uznać, że także zarzuty naruszenia prawa materialnego, tj. art. 184 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 t. 2, 3 i 4 oraz art. 27 ust. 1 ustawy emerytalnej w związku z § 2 ust. 1, § 3 i § 4 t. 1 rozporządzenia oraz w związku z pkt 24 działu XIV wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia, przez: przyjęcie, że wykonywanie przez wnioskodawcę prac administracyjno – biurowych, prowadzenie dokumentacji i wykazów uniemożliwia zakwalifikowanie jego pracy na stanowisku kierownika zakładu jako wykonywanej w warunkach szczególnych są uzasadnionymi podstawami rozpoznawanej skargi kasacyjnej. Niepełne ustalenia w tym zakresie, wskazane w uzasadnieniu jako podstawa faktyczna zaskarżonego wyroku, nie pozwalają bowiem na ocenę prawidłowości zastosowania tych przepisów.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny przeprowadził dowód z zeznań świadków H. L., M. Z., J. G. oraz dowód z zeznań wnioskodawcy, na okoliczność charakteru pracy wykonywanej przez odwołującego się w dwóch spornych okresach, a mianowicie w okresie zatrudnienia od stycznia do kwietnia na stanowisku stażysty w Zakładach (...) „Organika–B., oraz w okresie od stycznia 1994 r. do grudnia 1998 r. w Spółdzielni Pracy (...) i ustalił iż po ukończeniu studiów wnioskodawca został zatrudniony w w/w Zakładach jako stażysta na okres 6 miesięcy, który to staż zakład pracy skrócił mu do 4 miesięcy. Prace rozpoczął na wydziale kwasu siarkowego i wykonywał oraz nadzorował wszystkie prace na tym wydziale związane z przebiegiem całego procesu technologicznego. Przede wszystkim wykonywał prace przy rozładunku siarki z cystern kolejowych oraz jej załadunku, a następnie wszystkie prace związane z produkcją kwasu siarkowego. Pracował w specjalnym ubraniu roboczym kwasoodpornym. Jako stażysta, który miał być po odbyciu stażu zatrudniony w nadzorze, nadzorował prace 15 – 20 osób zatrudnionych bezpośrednio przy produkcji kwasu siarkowego w tym aparatury, chemików, sprzężarzy, gazowników i razem z nimi wykonywał prace przy produkcji. Uczestniczył w usuwaniu awarii np. przy wymianie zaworów na rurociągach. Jako stażysta nie wykonywał prac biurowych.

W okresie zatrudnienia od 1 stycznia 1994 r. do 31 grudnia 1998 r. w spółdzielni Pracy (...), wnioskodawca był zatrudniony na stanowisku kierownika zakładu. Zakład ten składał się z 5 hal produkcyjnych i 2 warsztatów mechanicznego i elektrycznego. W każdej hali produkowano inną substancję chemiczną przy użyciu toksycznych substancji chemicznych jak: aldehyd mrówkowy, amoniak, fosforany, kwas siarkowy, ług sodowy, metan, azotyn sodu. Produkowano w tych halach kwas asparaginowy, diksem, 25 rodzajów fosforanów. W halach produkcyjnych pracowali aparatowi, było ich około 20 w każdej z hal w sumie pracowników produkcyjnych było około 70. W wydziale mechanicznym pracowali mechanicy, tokarze, szlifierze, ślusarze – spawacze. W wydziale elektrycznym pracowali elektrycy. (...) tych było około 40.

Wnioskodawca nadzorował prace wszystkich pracowników zatrudnionych w tym zakładzie, ale podczas swojego 8-godzinnego dnia pracy przebywał przede wszystkim na halach produkcyjnych, kontrolując prace związane z całym procesem produkcji.

Wszystkie dokumenty oraz raporty sporządzała świadek J. G., która w tym okresie była zatrudniona w tym zakładzie na stanowisku referenta ekonomicznego. Natomiast wnioskodawca je podpisywał. Praca biurowa zajmowała wnioskodawcy około 1 godziny czasu dziennie. Wnioskodawca miał przydzielony również pokój znajdujący się przy halach produkcyjnych, który zajmował wspólnie z innym współpracownikiem, w którym przebywał jedynie w celu spożycia śniadania. Wnioskodawca pracował w specjalnym ubraniu roboczym.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Zgodnie z treścią art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli:

- 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat – dla kobiet i 65 lat – dla mężczyzn oraz,
- 2) okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn.

Emerytura przysługuje pod warunkiem nie przystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego oraz rozwiązania stosunku pracy – w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem.

Stosownie do art. 32 ust. 1 powołanej ustawy, ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1. Ustęp 2 tego przepisu stanowi natomiast, że dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Ustęp 4 cytowanego przepisu stanowi, że wiek emerytalny, o którym mowa w ustępie 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ustępie 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. Przywołane przepisy dotychczasowe to rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U, z 1983 r. Nr 8, poz. 43 z późn zm.). W myśl § 2 tego rozporządzenia, okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Okresy pracy stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ustęp 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy. W § 3 ustawodawca wskazał, że za okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury, zwany „wymaganym okresem zatrudnienia” uważa się okres wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczanymi do okresów zatrudnienia. Z kolei § 4 tego rozporządzenia stanowi, że pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie „A”, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn,
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Pogłębione ustalenia faktyczne na obecnym etapie postępowania w kierunku wskazanym w orzeczeniu Sądu Najwyższego wskazują na prawidłowość rozstrzygnięcia Sądu I instancji w zakresie spełnienia przez wnioskodawcę przesłanki 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Przed wszystkim w obecnym postępowaniu sądowym sporne z 4 zakreślonych zaskarżoną decyzją okresów pracy wnioskodawcy w szczególnych warunkach, pozostały dwa.

Pierwszy to okres pracy w Zakładach (...) na stażu, a drugi to okres pracy w latach 1994–1998 w Spółdzielni Pracy (...).

Zarówno w pierwszym jak i w drugim okresie czasu praca wnioskodawcy polegała na nadzorze. A zatem w świetle powołanych przepisów ma zastosowanie do tej pracy wymieniona w załączniku do rozporządzenia w wykazie A działu XIV – prace różne w poz. 24 praca wskazana jako kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług

oraz dozór inżynierski – techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie.

Powyższy przepis pozwala zakwalifikować do pracy wykonywanej w szczególnych warunkach taką pracę wykonywaną w w/w nadzorze, która jest wykonywana na wydziałach lub oddziałach zakładu pracy, w których jako podstawowe są wykonywane prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A.

Przepis zatem nie uzależnia spełnienia przesłanki nadzoru jako zaliczonej do tej kategorii od wymogu aby wszystkie prace podległych pracowników były pracami wymienionymi w wykazie A. Nadzór taki, aby mógł być zakwalifikowany w świetle w/w przepisu musi dotyczyć prac podstawowych wykonywanych w tym zakładzie.

Zarówno z charakteru pracy w zakładach (...), jak i w Spółdzielni (...), wynika iż były to zakłady zajmujące się produkcją artykułów chemicznych na skalę przemysłową przy użyciu wysoce toksycznych związków chemicznych do ich wytwarzania. A zatem podstawowe prace były w nich wykonywane w związku z produkcją wskazanych chemikaliów przy użyciu i w kontakcie ze szkodliwymi substancjami chemicznymi, na co wskazało przeprowadzone postępowanie dowodowe.

Postępowanie to przeprowadzone zarówno przed Sądem I instancji, jak i na etapie postępowania odwoławczego wskazuje jednoznacznie, iż praca wnioskodawcy w nadzorze zarówno w pierwszym spornym okresie jak i w drugim, dotyczyła nadzoru nad pracownikami produkcyjnymi – aparaturowymi, wykonującymi prace w szczególnych warunkach przy produkcji kwasu siarkowego oraz substancji chemicznych produkowanych w (...). Praca przy produkcji poszczególnych związków chemicznych jest zaliczana do pracy w szczególnych warunkach na podstawie wykazu A działu IV – w chemii poz. od 1–5 i 44 powołanego rozporządzenia. Natomiast przepis resortowy – Zarządzenie Ministra Przemysłu Chemicznego z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu przemysłu chemicznego wskazuje w dziale IV – w chemii pkt. 1 pdpkt. 1, w pkt. 2 pdpkt. 8 i w pkt. 3 pdpkt. w pkt. 4 pdpkt. 1, przy wszelkiego rodzaju produkcji związków chemicznych –aparaturowego. Wskazane w tym przepisie związki chemiczne były produkowane w obu spornych zakładach.

Postępowanie dowodowe wykazało zatem, że praca właśnie tych pracowników produkcyjnych przy produkcji wskazanych substancji chemicznych była pracą podstawową wykonywaną w obu zakładach pracy, a wnioskodawca pełnił nad nimi nadzór.

Wszystkie natomiast pozostałe czynności, jakie wykonywał wnioskodawca w ramach pełnienia nadzoru w postaci podpisywania dokumentacji, nadzoru nad pracownikami nie wykonującymi pracy w warunkach szczególnych a zatrudnionych w warsztatach, czas przeznaczony na spożywanie posiłków w osobnym pomieszczeniu, mieszczą się w ramach nadzoru wskazanego w tym przepisie i stanowią jego integralną część i w żaden sposób nie mogą przemawiać zgodnie ze stanowiskiem organu apelującego za brakiem tej kwalifikacji.

W pełni uzasadniona jest argumentacja Sądu Najwyższego zawarta w uzasadnieniu jego rozstrzygnięcia jako odnosząca się do ustalonego w niższej sprawie stanu faktycznego, iż nie ma przy tym rozstrzygającego znaczenia, w jakim zakresie wnioskodawca wykonywał dozór inżynierski – techniczny bezpośrednio, czyli osobiście lub pośrednio, czyli przez podległych mu służbowo pracowników (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2009 r., I UK 201/08, LEX nr 738338). Przy ocenie, czy dozór stanowi pracę w szczególnych warunkach, Sąd ten wskazał, że łącznikiem jest narażenie ubezpieczonego na czynniki istniejące na stanowiskach pracy podwładnych zatrudnianych w szczególnych warunkach, a z tego punktu widzenia nie jest istotne, czy nadzór dotyczył pracy wykonywanej przez pracowników podległych mistrzom, bądź brygadzystom, czy też czynności tych ostatnio wymienionych pracowników, skoro przełożeni pracowali w takich samych warunkach jak ich podwładni. Sprawowanie w ramach zakresu czynności dozoru również nad pracami nie wymienionymi w wykazie A także nie wyłącza zakwalifikowania tego dozoru jako pracy w szczególnych warunkach. Z brzmienia pkt 24, działu XIV, wykazu A wynika bowiem, że warunkiem zakwalifikowania określonego w nim dozoru i kontroli jako pracy wykonywanej w warunkach szczególnych jest to, aby na oddziałach i wydziałach, na których czynności te są wykonywane, jako podstawowe były wykonywane prace wymienione w wykazie A. Jeżeli zatem pracownik wykonuje bezpośrednio czynności dozoru stale i w pełnym

wymiarze czasu pracy, to objęcie tym dozorem także innych prac wykonywanych na tych oddziałach i wydziałach, a nie wymienionych w wykazie A, nie pozbawia czynności dozoru inżynieryjno – technicznego charakteru pracy w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2007r., I UK 111/07, LEX nr 375689).

Z uwagi zatem, iż zgodnie ze wskazanymi dowodami do pracy w szczególnych warunkach podlegają zaliczeniu oba sporne okresy pracy wraz z okresami uznanymi przez organ rentowy w apelacji, wnioskodawca spełnia wszystkie przesłanki z treści powołanych przepisów do przyznania mu świadczenia emerytalnego.

Z tych wszystkich względów nie podzielając zarzutów apelacji orzeczono na podstawie art. 385 kpc.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 98 § 1 kpc w zw. z § 13 ust. 1 pkt. 2 i ust. 1 pkt. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 r. Nr 163 poz. 1348 ze zm.).